

Jan Łach

Funkcja cudów w ewangelii Łukaszowej

Collectanea Theologica 55/3, 39-44

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. JAN ŁACH, WARSZAWA

FUNKCJA CUDÓW W EWANGELII ŁUKASZOWEJ

Zgodnie podkreślano, że opisy cudów najwięcej interesują autora drugiej ewangelii. Nie zajmowano się zbyt wiele opowiadaniem tyczącym zagadnienia cudów w ewangelii Łukaszej. Wydaje się tymczasem, że autor trzeciej ewangelii ma swoją własną koncepcję cudów i to może być przedmiotem osobnych analiz. Wszak ok. 13^{0/0} opisów zawartych w tej ewangelii dotyczy właśnie cudów.

Łukasz wykorzystuje najprzód te opisy, które umieszczone zostały w drugiej ewangelii:

1. Łk	4,33 — 37	par. Mk	1,23 — 28
2.	4,38 — 39		1,29 — 31
3.	5,12 — 16		1,40 — 45
4.	5,17 — 26		2,1 — 12
5.	6,6 — 11		3,1 — 6
6.	8,22 — 25		4,35 — 41
7.	8,26 — 39		5,1 — 20
8.	8,40 — 56		5,21 — 43
9.	9,10b — 17		6,32 — 44
10.	9,37 — 43a		9,14 — 21
11.	18,35 — 43		10,46 — 52

Obok powyższych tekstów Łukasz wykorzystuje jeszcze dwa opowiadania ze źródła Logiów:

Łk	7,1 — 10	par. Mt	8,5 — 13
	11,14 — 23		12,22 — 38 (par. Mk 3,22 — 27)

Nadto Łukasz opisuje sześć cudownych zdarzeń, o których nie czytamy w pozostałych ewangeliach, a mianowicie:

1. Łk 5,1 — 11 (cudowny połów ryb)
2. 7,11 — 17 (wskrzeszenie młodzieńca z Naïm)
3. 13,10 — 17 (uzdrowienie kobiety chorej na krwotok)
4. 14,1 — 6 (uzdrowienie chorego na puchlinę)
5. 17,11 — 19 (uzdrowienie dziesięciu trędowatych)
6. 22,49 — 51 (uzdrowienie Malchusa)

Z tego porównania i zestawień wynika, że Łukasz opisuje 19 cudownych zdarzeń, natomiast Mk ma ich tylko 16.

Warto jeszcze zauważyć, że Łukasz, podobnie zresztą jak to czyni Mk, podaje *summaria* o cudach zdziałanych przez Jezusa i tak:

1. Łk	4,40 — 41	par. Mk	1,32 — 34
2.	6,17 — 20a		3,7 — 13; 5,16; 8,1 — 3; 9,11

Nadto Łukasz daje komentarz do czynów dokonanych przez Jezusa lub taki komentarz wkłada w usta samego Jezusa. Por.:

Łk	4,23—27	(S)
	7,18—23	(Q)
	13,31—33	(S)
Dz	2,22	
	10,39	

Wobec powyższych stwierdzeń, wykazujących zainteresowanie Łukasza cudami, nie można przejść mimo. Stanowią one osobny problem, z pewnością bardzo złożony. Nic przeto dziwnego, że podjęto się jego rozwiązywania zwłaszcza w pracy U. Bassego pt. *Die Wunder des Propheten Jesu*.¹

Już na wstępie wypada stwierdzić, że — jak twierdzi H. Conzelmann² — Łukasz w przeciwieństwie do Mateusza stara się wykazać, że nie tylko nauka Jezusa, ale także cuda, dowodzące jego potęgi stały się podstawą wiary. Tenże sam Conzelmann zauważa, że Łukasz wyżej stawia „widzenie” od „słyszzenia”. Mieliśmy już okazję stwierdzić na przykładzie słuszność powyższego stwierdzenia. Analizując opisy wniebowstąpienia Jezusa zamieszczone w Łk 24, 50—51 i Dz 1,1—11 podkreśliliśmy to, że autor trzeciej ewangelii tak mocny kładzie nacisk na widzenie, oglądanie oczami, które jest przyczyną wiary.³

Teza, że Łukasz, jako pisarz hellenistyczny, wyraźnie faworyzuje cuda teraz jest już akceptowana, uznana za słuszną. Wystarczy tu przytoczyć kilka nazwisk uczonych. F. J. Craghan⁴ tej tezy

¹ *Die Rezeption, Komposition und Interpretation der Wundertradition im Evangelium des Lukas*, Bamberg 1977.

² *Die Mitte der Zeit. Studien zur Theologie des Lukas*, Tübingen⁵ 1964, 177; zob. też M. H. Miller, *The Character of Miracles in Luke-Acts*, Berkeley 1971, 5.

³ *Opisy wniebowstąpienia Jezusa*, w: *W kierunku prawdy*, pod red. bpa B. Bejze, Warszawa 1976, 65—75.

⁴ *A Redactional Study of Luke 7,21 in the Light of Dt 19,15*, CBQ 29 (1967) 553—567.

wprawdzie nie uznaje, ale inni jak O. Knoch⁵ czy R. H. Fuller,⁶ H. Schürmann,⁷ prostują zapatrywania Conzelmana zwracając uwagę na fakt, że w analizowanym tekście (Łk 4,21) nie „wypełnia się Pismo” w czynach Jezusa, lecz w tym, że Go słuchają tłumy. Jednakże, gdy ten tekst rzeczywiście można by w ten sposób rozumieć, to już w Łk 7,17 nn. autor trzeciej ewangelii podkreśla mocno prymat czynów Jezusowych nad słowami.

Te skrajne zapatrywania godzi G. W. H. Lampe,⁸ który twierdzi, że tak dzieła Jezusa, jak i słowa mają według ujęcia Łukasza tę samą rangę w nauczaniu Jezusa. Przez słowa i czyny Jezus ujawnia swój autorytet, który posiada. Przykładem na to jest opis 4,31 n., gdzie nie tylko nauka, ale i moc ujawniająca się w rozkazie skierowanym do szatana powoduje skutki. Tendencję łączenia słów i czynów dostrzec można i w Dz. Ap. na przykładzie podanym w 4,29 n.⁹ Pogląd ten przyjmuje również A. Friedrichsen.¹⁰

Zwracając uwagę na ów charakterystyczny rys trzeciej ewangelii uczeni upatrują w tym ujęciu tendencję jej autora wyrosłą w środowisku hellenistycznym. Chodzi w niej mianowicie o to, aby Jezus został przedstawiony jako „mąż Boży” (*theios aner*). Tzw. *theioi andres* świadczą o prawdziwości swojej nauki znakami i nadzwyczajnymi czynami. Byli oni niejako wcieleniem Bóstwa. Tak twierdzi G. Baumbach¹¹, następnie G. W. McRae¹², dalej H. Köster¹³. Należy wszakże zaznaczyć, że nie wolno nam przeceniać zbyttnio tzw. *theios aner* w chrystologii Łukasza. Jest ona bardziej bogata niż ta, którą można by było zaczerpnąć z poglądów hellenistycznych. Należałoby ją chyba łączyć z tajemnicą męki i krzyża oraz z tajemnicą „Syna Człowieczego”. Tak zresztą czynili różni uczeni¹⁴. Łatwo może się bowiem zdarzyć, że zafascynowa-

⁵ *Jesus der „Wohltäter” und „Befreier” der Menschen. Ds Christuszeugnis der Predigt des Petrus vor Kornelius (Apg 10,37f.)*, Geist und Leben 46 (1973) 1—6.

⁶ *Die Wunder Jesu in Exegese und Verkündigung*, tłum. F. J. Schierse, Düsseldorf 1967, 92.

⁷ *Das Lukasevangelium, Erster Teil: Kommentar zu Kap. 1,1—9,50*, Freiburg 1969, 187 i 232, uw. 74.

⁸ *Miracles in the Acts of the Apostles*, w: *Miracles*, Oxford 1957, 167; oraz tenże, *The Holy Spirit in the Writings of St. Luke*, w: *Studies in the Gospels. Essays in Memory of R. H. Lighfoot*, Oxford 1957, 184.

⁹ Zob. analizę przeprowadzoną przez W. C. von Unnik, *The Book of Acts, The Confirmation of the Gospel of Luke*, NT 4 (1960) 26—59, zwł. 57.

¹⁰ *The Problem of Miracle in Primitive Christianity*, Minneapolis 1972, 72.

¹¹ *Got und Welt in der Theologie des Lukas*, BiLi 45 (1972) 241—255, zwł. 242.

¹² *Whom Heaven must receive until the Time, Reflexion on the Christology of Acts*, Interpr. 27 (1973) 151—165, zwł. 164.

¹³ *Ein Jesus und vier ursprüngliche EvangelienGattungen*, w: Köster-Robinson, *Entwicklungslinien durch die Welt des frühen Christentums*, Tübingen 1971, 178.

¹⁴ Zob. U. Busse, dz. cyt., 21.

nie się jedną ideą może spowodować jednostronną interpretację tekstu, co często wyrządza krzywdę tym, którzy go pisali.

Okazuje się np. że nie można pomijać w podejmowaniu prób rozumienia cudów Jezusa opisanych przez Łukasza, roli Ducha Świętego, którego Łukasz wyraźnie łączył z dziełami Jezusowymi. „Duch jest organem zbawczej woli Boga” — tak mówi H. von Baer¹⁵. Jakże mocno związał Łukasz moc czynienia cudów z namaszczeniem przez Ducha¹⁶.

Obok wyżej wzmiankowanych naukowych opracowań, w których stawiano pytania, jakie zamierzenia miał na względzie Łukasz przy opisywaniu cudownych zdarzeń, są jeszcze inne, w których zwraca się uwagę zwłaszcza na dwie sprawy. Pierwszą jest zagadnienie wpływu szatana na ludzkie życie. Otóż uczeni dochodzą do wniosku, że Łukasz w swych opisach bardzo starał się zaakcentować nadrzędną rolę Jezusa w rozgrywanym konflikcie, jaki ma miejsce w świecie. Jezus ma moc (*dynamis, exousia*) nad szatanem i tę moc okazał przez cuda. Nie jest to wszakże moc magiczna, jaką posługiwali się cudotwórcy pogańscy¹⁷, lecz raczej moc zbawcza, którą świadczy Chrystus wobec ludu. Lud odbiera to, co widzi, czego doświadcza, może nawet w podobny sposób, jak odbierali ludzie czyni magików, jest to jednak moc różna od tamtych¹⁸, owszem, jest ona nawet wyeksponowana przez Łukasza w tym celu, aby ją przeciwstawić sztuczkom pogańskich magików. Opisy cudów w dziełach Łukaszowych miałyby więc charakter apologetyczny.¹⁹

Cuda w ewangelii Łukaszowej — w przeciwieństwie do tego, co przedstawia Mateusz, który cuda ukazuje jako przykłady dla głoszonej przez Chrystusa nauki²⁰ — mają charakter czynów zbawczych.

Drugim motywem, który brać należy pod uwagę w lekturze opisów cudów u Łukasza, jest eschatologia. Wiele już powiedziano na temat eschatologii w pismach Łukaszowych; nie będziemy tu przywoływać na nowo tego problemu. Rodzi się następujące uzasadnione pytanie: Jak spojrzenie eschatologiczne Łukasza odbiło się na redagowaniu opisów cudów? Otóż R. Schnackenburg w analizo-

¹⁵ *Der heiligen Geist in den Lukasschriften*, Stuttgart 1926, 206.

¹⁶ Zob. 4, 18n., oraz na ten temat G. Theissen, *Urchristliche Wundergeschichten. Ein Beitrag zur formgeschichtlichen Erforschung der synoptischen Evangelien*, Gütersloh 1974, 223; por. też 5, 15 i 6, 19, które analizował G. W. H. Lampe, dochodząc do tego samego wniosku, — zob. *Miracles*, art. cyt., 167.

¹⁷ Por. J. M. Hull, *Hellenistic Magic and the Synoptic Tradition*, Witten 1973, 87—100.144.

¹⁸ Zob. R. H. Fuller, dz. cyt., 94.

¹⁹ Zob. H. Conzelmann, *Die Apostelgeschichte*, Tübingen² 1972, 12; tenże, *Die Mitte der Zeit*, dz. cyt., 180, uw. 8.

²⁰ Zob. J. Blank, *Zur Christologie ausgewählter Wunderberichte*, w: *Schriftauslegung in Theorie und Praxis*, München 1969, 104—128, zwł. 106.

wanym tekście Łukaszowym 17,20—37²¹ tyczącym wprost eschatologicznych oczekiwań, dochodzi do wniosku, że nie można oceniać tego zagadnienia jednostronnie. Z jednej strony bowiem chodzi o oczekiwanie, z drugiej o przeżywanie eschatonu już teraz. To znalazło swe odbicie w opowiadaniach o cudach Jezusa. Jezus realizuje królestwo eschatyczne. Wypełnia się więc przez Niego to, czego się spodziewano. Conzelmann nieco inaczej naświetla to zagadnienie. Mówi on mianowicie, że to, co przeżywa lud Boży teraz, jest niejako „czasem pośrednim” ostatnich dni. Jest to czas Kościoła. Historia czasów obecnych zmierza ostatecznie do tego, co nastąpi na końcu czasów.²² Conzelmann popełnia jednak błąd, gdy stwierdza, że wszystko, co teraz przeżywa Kościół jest tylko symbolem tego, co nastąpi w czasach ostatecznych.²³

Inny aspekt zagadnienia cudów w trzeciej ewangelii wynika z *Sitz in Leben* powstawania tego dzieła. Na przykładzie opisu uzdrowienia córki kobiety kananejskiej (Mk 7,24 nn.) i jego porównania z paralelnym tekstem Łukasza, stwierdzić można, że zamiarem tego ostatniego było wskazanie na Jezusa jako zbawiciela pogan. Nie mieściło się w tej koncepcji to, co mamy u Mk o odnośzeniu się Jezusa do kananejskiej kobiety. Łukasz zamierzył ukazać także inny problem, a mianowicie odrzucenie Izraela. Ten problem dochodzi do głosu zwłaszcza w Łk 4,24—27 i 7,1—10. Sam dobór opisów i sposób, w jaki został on dokonany, podyktowany został tym, że czytelnikami trzeciej ewangelii mieli być przede wszystkim nie wierzący, choć wydaje mi się niezgodne z zapowiedzią zawartą na początku Ewangelii, gdzie przecież czytamy iż Łk starał się „ulożyć opowiadanie o zdarzeniach... abyś mógł przekonać się o całkowitej pewności nauk, których udzielono” (1,1—4).

Inaczej ocenia to zagadnienie R. H. Fuller,²⁴ który uważa, że Łk podał wszystko tak, aby ukazać Jezusa jako dobrego Zbawiciela, jako Mistrza cierpiących, potrzebujących, uciśnionych.

O specyfice przedstawiania cudów przez Łukasza, a zwłaszcza celów, jakie autor opisów chciał osiągnąć, świadczy już ich nazewnictwo. Kiedy bowiem Marek określa je mianem *dynameis*, tj. dzieła mocy, to Łukasz nazywa je albo *paradoxa* — tj. zdarzenia nadzwyczajne (por. Łk 5,2b), albo *endoxa* — zdarzenia objawiające chwałę Bożą (Łk 13,17; por. Wj 34,10; Iz 12,14; 48,9; 64,2). Warto tu odnotować stosowane przez tego samego Łukasza określenia cudów w Dziejach Apostolskich, takie jak *energesia* (4,9) — czyny

²¹ *Der eschatologische Abschnitt Lukas 17,20—37*, w: *Schriften zum Neuen Testament*, München 1971, 220—243.

²² Zob. *Die Mitte der Zeit*, dz. cyt., 96.

²³ Zob. *Die Mitte der Zeit*, dz. cyt., 104n. Krytykę poglądów Conzelmanna przeprowadził R. H. Hierns. *The Problem of Delay of the Parousia in Luke-Acts*, NTS 20 (1974) 145—155.

²⁴ *Dz. cyt.*, 97.

dobroci, *semeia* (1 raz w l. poj., i aż 12 razy w l. mn.) — znaki. Ten ostatni wyraz łączy czasem Łukasz z *terata* (Dz 4, 30; 5,12; 14,3; 15,12). Mnogość tych określeń dowodzi, że tutaj Łukasz był już mniej skrupułowy tradycją synoptyczną.

Wszystkie te określenia wskazują, że Łukaszowi chodziło właśnie o nadanie nauce Jezusowej przekonujących dowodów zawartej w niej prawdy. Są to więc dzieła nadzwyczajne, objawiające Bożą chwałę, znaki Bożej dobroci. Są to dzieła, które wskazują, obok argumentów zamkniętych w wywodach i pouczeniach, że Jezus jest rzeczywiście tym, którego oczekiwali i zapowiadali prorocy (por. np. Mt 11,2 nn i Łk 7,20 nn.).

Znamienne jest jednak to, że w charakterystyce cudów Łukasz nie dąży do tego, aby stanowiły one ostateczny dowód głoszonych przez Jezusa prawd. Nie omieszka on nawet zaznaczyć, że czyny nadzwyczajne Jezusa nie wywołały żadnych skutków (por. np. Łk 10,13 i par. Mt 11,20—23). On też wyraża przekonanie, że przepowiadanie Mojżesza i proroków więcej ma mocy dowodowych, niż nawet powstanie z martwych (Łk 16,31). Słusznie przeto twierdzi A. George,²⁵ że cuda w ujęciu redakcyjnym Łukasza stanowią wprawdzie ważny argument w nauczaniu Jezusowym, ale nie ostateczny i najwyższy, są one bowiem „podporządkowane głoszonemu słowu.” Są one zarazem podporządkowane całemu zbawczemu dziełu Jezusa. A ono nie zamyka się wcale w cudownych Jego czynach, lecz w wyzwoleniu całego człowieka. Właśnie zbawienie jest owym punktem docelowym do którego zmierza i Jezusowa nauka i cudowne Jego dzieła. Urzeczywistni się ono najdoskonalej w zmartwychwstaniu i eschatycznym szczęściu, które trwać ma na wieki.

DIE AUFFASSUNG DER WUNDER IM LUKASEVANGELIUM

Eine genauere literarische Analyse des Lk-Ev. bezeugt, dass der Verfasser des dritten Evangeliums eine eigene Auffassung der Wunder besitzt. Ein Beweis dafür sind nicht nur die Stücke die aus dem Mk-Ev. entstammen, sondern vor allem das Sondergut des Lk-Ev. Im Gesamtkomplex des Lk-Ev. sind die Wunder kein Beweis der durch Christus gepredigten Wahrheit. Viel mehr sind es die Wundertaten für die *Gloria Dei* und ein Zeichen der Güte Gottes die sich in dem Heilswerk Jesu Christi geoffenbart hat. Somit also ist das Heil das Hauptziel in dem nicht nur die Tätigkeit Jesu sondern auch seine Heilstaten münden.

²⁵ *Les miracles dans l'oeuvre de Luc*, w: *Les miracles de Jésus selon le Nouveau Testament*, dzieło zbiorowe, wyd. X. Léon-Dufour, Paris 1977, 267.